

Stuber Andrea

Hódvilághely

Egy 1913-as rövidhír *Az Estben* – ez indította Füst Milánt *Boldogtalanok* című drámája megírására. A pár soros cikk arról számolt be, hogy Egerben egy papi nyomdász két nővel élt együtt. Az idősebb szerető – vigyázat, spoiler! – rávette a fiatalabbat, hogy ölje meg a közös férfit. A lány azonban inkább saját magával végzett.

Füst Milán éjjel-nappal dolgozva írta borúra ború művét – a negyedik felvonást foggyökérgyulladás-tól szenvedve, állandó hideg vizes öblögetés közepette –, aztán hiába házalt a drámával, a színházak nem kapkodtak utána. Sötét, túl sötét! – rázták a fejüket az igazgatók. Füst Milánt a visszautasítás nem tántorította el, már csak azért sem, mert literátus barátai nagyra értékelték a munkáját. Mint drámakötete bevezetőjében írja a szerző: a kötelező szerénység tiltja, hogy idézze írókollégái dicsérő szavait. De nekünk semmi okunk elhallgatni, miként vélekedett például Kosztolányi Dezső a *Boldogtalanokról*. 1922-ben publikált Füst Milánról a *Nyugatban*, ekképpen: „...váratlanul, mindnyájunk meglepetésére megjelent a *Nyugatban* a *Boldogtalanok*, négyfelvonásos drámája, egy naturalista színmű, mely messzire kimagasodik sok körülrajongott drámai kísérlet közül. Ez a munka kész. Még csak nem is kísért a bizonytalanság, kapkodás, az olvadákony hangulat-költészet.” De nem is ezt muszáj most idézni Kosztolányitól,

hanem azt, ahogyan a mű stílusát lefesti. „Metsző párbeszéddek hallatszanak itten. Egy-egy megjegyzés úgy surran el fölöttünk, magasan és hidegen, mint a téli szél füttye. Pár egyszerű, bővítetlen mondat, vagy csonka mondat, indulatszó, melyet a szereplők átvesznek, ismételnék, egymásnak dobnak, s amint kimondják, mindegyiket külön jellemzi, a helyzeti értékénél fogva.”

Ez a megfogalmazás tökéletesen illik az Örkény István Színház 2025-ös *Boldogtalanok*-bemutatójára. Egybevág vele, annak ellenére, hogy nem az 1914-es hősök életét és halálát látjuk a színpadon. Eltelt egy bő évszázad, de számít az? Modern a konyhabútor, újabbak a régi slágerrek, az orvosnak ma tilos paraszolvenciát adni, ám a pénzben és a nem pénzben kifejezhető emberi nyomorúság nagyjából változatlan.

A szerzői instrukció szerint a *Boldogtalanok* egy magyar városban játszódik. Azt hiszem, soha nem halottam színpadon megnevezni a helyet, vagy nem figyeltem fel rá, holott mondja özvegy Húber Evermódné, hogy eljött a fiához Hódvilághelyre. (Miféle város lehet ez. Alighanem annyira reménytelen porfészek, hogy arrafelé még szép holdvilág sincs. Talán szétrágták a hódok. Lehet, nem is por-, hanem vízfészek. Esetleg a hódok világtalálkozójának állandó helyszíne. Némely kiadásokban Holdvilághely szerepel. Az mégis jobban hangzik.) Az ottani szomorú, közönséges népek életére a múlt század-

előn nem voltak kíváncsiak a színházak, viszont rezonált rá a századvég. A mű reneszánsza Székely Gáborhoz köthető, aki 1978-ban Szolnokon rendezte meg Füst Milán drámáját, 1982-ben pedig a Katona József Színházban. (Mindkét esetben Csomós Mari játszotta Nemesváraljai Gyarmaky Rózát.) Azóta minden évtizedben színpadra került néhányszor a darab. 2004-ben a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatával Bodó Viktor vitte színre, és azért említem épp ezt a bemutatót, mert Bodó másodsorra az Örkény Színházban rendezte meg a *Boldogtalanokat*, ezen a tavaszon. A 21 évvel ezelőtti marosvásárhelyi előadás is emlékezetes színészi alakításokat nyújtott (Zayzon Zsolt, Tompa Klára, B. Fülöp Erzsébet, Lőrincz Rita). Ami pedig az Örkény Színház produkcióját illeti, már a szereposztás láttán megnyalhatja mind a tíz ujját a néző. Az előadás láttán pedig a további tíz ujját is.

Schnábel Zita tervező egy szűk, az ablakai alapján bizonyára sötét konyhát tett a forgószínpad egyik körcikkére. Ez Sirma Ferenc (Hajduk Károly) lakásának azon része, amelyet kiadott Húber Vilmosnak (Nagy Zsolt). Vagy talán inkább az asszonyának, Gyarmaky Rózának (Tenki Réka), akinek régóta udvarol áldozatosan, bár maga sem bízik az eredményben. A forgószínpad mozgásba lendülve Sirma Ferenc házi hentesműhelyét hozza élénk, kampón lógó féldisznóval, hurkatöltővel és Novkov Máté fél- vagy háromnegyed-kegyelmű hentesinasával. A két helyiség közti ajtón ipari szalagfüggöny lóg, a másik irányban pedig bozontos rovarfüggöny takarja az átjárást a lakályosabb magánlakba,

ahol nappalit jelez a díszlet, majd komplett fürdőszobát.

Az előadás első képében özvegy Húber Evermódné, vagyis Csákányi Eszter áll a színpad közepén, háttal a közönségnek. Bejött ide, és masszívan várakozik, mert találkozni akar a fiával, akit öt éve nem látott. Ám nem Vilmos jön meg, hanem egy ingerült asszony, Gyarmaky Róza. Csákányi Eszter és Tenki Réka élénk dialógusának különös zeneiségét fokozza a visszafojtott indulat, a barátságtalanság, az ellenségesség tónusa. Csákányi Húbernéja viseltes öregasszony, ősz hajjal, befáslizott lábbal, barna banyatankkal az enyves keze ügyében. Nézzük őt majd két órán át, és nem tudjuk eldönteni, kinek van több a rovásán, neki vagy a fiának. Az biztos, hogy amikor Nagy Zsolt Húber Vilmosa hazaér, akkor Csákányi Eszter hosszú perceként át csodálatosan nézi őt. Meghatottan, réveteg mosollyal, könnyben úszó szemmel, némán. Nyilván szereti a maga módján, vagy legalábbis bámulja, amiért hatalma van az emberek fölött. Sejtje, hogy ennek a szűkszavú, fanyar ábrázatú, feszültségét csak némi ideges kézmozgással kifejező férfinak nem kell annyit hazudoznia, bohóckodnia, trükköznie a céljai eléréséhez, mint neki. És akkor még itt van nehézségnek, útkadálynak az a nagyszájú, határozott, elégedetlen asszony, Tenki Réka Gyarmaky Rózája, aki ráadásul gyereket is szült a Vilmosnak. Húber pénzt ugyan felajánl az anyjának, de magához venni nem hajlandó. Pedig kéri őt erre a nővére, Rózsi is, aki már nem bírja tartani és elviselni az öregasszonyt. Húber nővéreként Takács Nóra Diána részegen és elszántan érkezik,

erősen koncentrálni, hogy le tudjon ülni a székre. Aztán rágyújtana, ám hiába kattint bávatagon vagy húszszor egymás után az öngyújtójával. Végül ingadozva odahajol a gáztűzhelyhez tűzért. Takács Nóra Diána fegyelmezett drámai sorsot mutat megrázóan, egy sikolyrohamszerű nevetéssel. Szabad akar lenni – ezt mondja. De eleve tudja, hogy hiába jön. Rózsi az őszinte Evermódné. Amikor utoljára távozik a színről – az anyjától rámaradt banyatankkal együtt –, mintha meghalni indulna.

Tenki Réka Rózáját az ínség és az embere fiatal szeretőjének felbukkanása fokozatosan teszi manipulátorrá. Befogadja a lakásba Vilmát (Józsa Bettina), arra számítva, hogy ha maga mellett tartja a másik megcsalt szeretőt is, akkor ketten talán erősebbek lesznek az elhagyhatatlan Húber Vilmosnál. Van később egy jelenet, amikor ül a két nő a konyhaasztalnál, és búcsúlevelet írnak. Közös öngyilkosságra készülnek, de jól elképzelhető, hogy ha Vilma kezdi a sort, akkor Rózánál majd abba marad. Aztán ez a mi felfokozottan is taktikus Rózánk inkább Vilma kezébe adja a Sirmától lopott pisztolyt, hogy egy túlfűtött, kiélezett pillanatban lelője a lány a férfit. Róza így egyszerre szabadulna meg Vilmostól és Vilmától.

Mindaz, amit eddig elmondtam erről a markáns világú, elsőrangú színészi alakításokban dúskáló előadásról, arra utal, hogy nyomasztó, deprimáló, lesújtó este várja az Örkény Színházban a *Boldogtalanok* nézőit. De nem. Mert Bodó Viktor rendezése tele van élettel. Márpedig az életben nemcsak dráma, tragédia és konfliktus tobzódik, hanem ezernyi apró részlet. Olyan is, ami

groteszk vagy morbidan humoros vagy ellenállhatatlanul mulatságos. Például hogy ha az özvegy édesanya vehemens panaszkodása közben véletlenül nekidől a villanykapcsolónak, akkor sötétbe borulunk. Vagy hogy Húber régi ismerőse, Beck doktor (Terhes Sándor) a nejlonszatyrában egy hallal mászkál – vette, kapta vagy csak sétáltatja –, ezért idővel vizet és teret kér a hal számára a mosogatóban. Vagy hogy amikor két ember beszélgetni kezd egymással, akkor minden második mondatuk közepén valamilyen gép felzúg a házban. (Talán lyukat fúrnak Sirmáék a hurkabelbe.) Máskor a magasban elhúzó repülőgép zaja vagy vonatzakatolás vág a hősök szavába. Vagy hogy az összevissza mozgó, dupla forgószínpadon menetelő szereplők *A boldogságtól ordítani tudnék* című Dobos Attila-számot harsogják. (Ezenkívül az előadás zenéje halk, aláfestő, izgalmas zajzene, amely olykor mintha szívdobogásból építkezne.) Szóval minden hatás erős. Az előadás fog, enged, üt, szorít, old, simít. Nézőjének mindkét szeme sír és nevet.

Boldogtalanok. Az Örkény István Színház előadása. Író: **Füst Milán**. Dramaturg: **Ari-Nagy Barbara**. Mentor: **Székely Gábor**. Díszlet: **Schnábel Zita**. Jelmez: **Kálmán Eszter**. Zene és sound design: **Klaus von Heydenaber**. Főbb szereplők: **Nagy Zsolt**, **Tenki Réka**, **Józsa Bettina**, **Csákányi Eszter**, **Hajduk Károly**, **Terhes Sándor**, **Takács Nóra Diána**, **Novkov Máté**, **Kádár Kinga**, **Pigler Emília Zita** e. h. Rendező: **Bodó Viktor**.